ÇINARALTI

HAFTALIK İLİM VE SANAT MECMUASI

BU SAYIDAKİLER:

Tarihten bir ders ..... *Orhan Seyfi Orhon*

Çocuklarımızın terbiyesi ..... *H. E. Erkilet*

Yarının türküsü (Şiir) ..... *Atsız*

Bugünkü Türkçülüğün esasları ..... *Hüseyin Namık Orkun*

Türkçe davası ..... *Besim Atalay*

Bir nağme ki (Şiir) ..... *Şükûfe Nihal*

Akşam (Şiir) ..... *Edip Ayel*

Sultanahmed camiinin çinileri ..... *Resim*

Divan edebiyatı (Besim Atalaya) ... *Orhan Seyfi Orhon*

Tebdil gönül (Şiir) ..... *Zeki Ömer Defne*

Vecizeler ..... *

Üçüncü Murad'ın şehzadesi için yaptırdığı sünnet düğünü ..... *Mimar S. Çetintaş*

Ölü fırınları ve kül mezarları ..... *Anatomi Prf. Z. Zeren*

Nasihat (Şiir) ..... *Emin Ülgener*

Ayı (Hikâye) ..... *Kadri Kökalp*

Kitaplar, gazeteler ..... *Çınaraltı*

Seçme, güzel şiirler ..... * *

SAYI: 10

KURUŞ: 10

MİLLİYETÇİ DERGİLER

Seçme, güzel şiirler

ÇAMLICA

Kırları koyun, kuzu,
Suyu andırır buzu,
Nisan gibi temmuzu
Şu güzel Çamlıcanın.

İşte zümrütten çamlar,
Kuşlar burda akşamlar,
Neşesi kalbe damlar
Şu güzel Çamlıcanın.

Çiçeği küme küme,
Örnektir tebessüme,
Herşeyi denk gönlüme
Şu güzel Çamlıcanın.

Ahmet BAYRAMOĞLU

●

Ö M R Ü M

Penbe hulyalarla beslenen bahtsız ömrüm
Karanlık bir mezardır türbedarı şu gönlüm
Sayısız yaraların çetelesidir sinem
Manasız geçen yıllar, hayat değil cehennem
Gönül divane yazık ser de âvare oldu
Kalbim mes'ud günlerin neş'esiyle burkuldu
Asrın dörtte birinden bir asırdide değdu
Ömür heybem bu yaşta taşınmaz bir yük oldu.

KEMALEDDİN CONKER

TAHMİS

Kırk yedi yaşındaki yeni şâirin «Rüzgâr» şiirini

Bir hatıra geçmişti stadyomdaki maçta
Bin hatıra var şimdi fakat böyle revaçta
Her yerde: Plâjlarda, denizlerde kıraçta
«Rüzgâr yine şi'r olmada her dalgalı saçta
Sarsın seni bir tül gibi kâkülleri saç ta»

Gel nazlı sihirler yaratıp bir ayak evvel
Kansın o sıcak sevginle gel gönlümü al gel
Gür saçların ördükçe yanan ruhumu tel tel
«Yelpazelesin alnını hulya gibi bir el
Bir heste getirsin sana pancurları aç ta»

Sevdalı gönüller gibi estikçe şu rüzgâr
Göklerde de gülpenbe teninden kokular var
Rüzgârlara dök derdini, yıldızlara yalvar;
«Yıldızlar uzaktan yine göz kırpışıyorlar
Gâya soruyorlar ki buluşmak gece kaçta»

Bir kuş ki o, kurtulmadı mihnetli kafesten
Hicran duyulur, gam duyulur verdiği sesten
Sensiz bir elem şimdi fısıldar o nefesten
«Bir yaslı dudak yalvarıyormuş gibi pesten
Alnım mı gezer yoksa şu kasvetli yamaçta»

Geçtikçe bahar ömrünü rüya sanacaksın
Her hatıranın zevkine birden kanacaksın
Bir gün üzülüp içleneceksin, yanacaksın
«Bir gün beni hasretle içinden anacaksın
Teşrin ölü yaprakları dövdükçe ağaçta»

Elli yaşında eski bir müteşair

Bunların arasında babasından her şeyi muntazam haber alan topal Velinin oğlu kazandı. O çok bahtlıydı. Diğerleri gibi yalnız güzel bir kızla kalmamış ayni zamanda birkaç tarla, dört beş sağılır inek, evler ahırlar ve bütün etraf köylerin geldiği bir değirmen kazanmıştı. İşte birkaç gün sonra bütün bunların hepsi onun olacak, herkes bu tüysüz yeni patrona hürmet edecek, hesap verecekti.

Bu Yakubun işlerine asla uygun değildi. Bir şeyden anlamadığı halde, her şeye burnunu sokacak olan bu patron daha şimdiden onun hoşuna gitmiyordu. Zaten güreşlerde de bu çocuk onun paçalarına tutunur pantollarını yırtardı. Bu yüzden kavga da etmişlerdi. Şimdi nasıl birbirine bakacaklardı. Sonra bunların hepsinden daha mühimi topal Veli de oğlunun gelmesiyle işi bırakacak, patronluğa başlıyacaktı. Yakup beraber çalıştıkları, bir kapta artık yedikleri, bir odada uyudukları bu uğursuz topalın emirlerini nasıl dinliyecekti. Eski vaziyetlerinde olsalar kavga da edebilirlerdi. Fakat Veli patron babası olunca ağzını bozacak «Ekmeğinden ederim, köpek gibi süründürürüm» şeklinde lâflar söyliyecek, Yakubun beynini atacak ihtimal elinden bir kaza çıkacaktı.

Kararını verdi. Onlar buraya patron olursa işten çekilecekti. O gün akşama kadar dalgın dalgın düşündü. Gözleri önünde kuyudan dönen köyün genç kızları canlandı. Güzel şarkılarını işidir gibi oldu. Bilhassa patronu Ömer ağanın kızının söylediği şarkı hâlâ hatırındaydı:

Karşıdan gel karşıdan
Yemiş getir çarşıdan.

Kız ne kadar da candan söylüyordu. Demek bunlar hepsi o tüysüz oğlan içindi. Fakat ya «Ben köyün en kuvvetli gencine varacam» sözleri. Onlar neydi. Yoksa en kuvvetli genç topal Velinin oğlu muydu. İşi çok, muhtelif cephelerden düşündü. Bazı içinden topala hak verecek oldu. Onun çocuğu da gençti. Tüysüz müysüz neyse talihi varmış diyecek oldu. Tam bu zaman onun dalgın vaziyetiyle alay eden topal çekiçle elini dürttü:

— Çalış ulan Ayı. Sevdalı mısın? Nesi Birkaç gün sonra göreceksin.

Bu sözler Yakubu çileden çıkardı. Da şimdiden başlamıştı. Ya ileride ne olacak Cekici elinden atarak çıktı.

Ertesi gün köy yeni bir haberle uyan Gençler etraflı malûmat alabilmek için i an evvel sığıra koştular. İhtiyarlar kahve re gitti. Kadınlar kapı aralarından konuş Değirmenci Ömer ağanın kızı çırakları Y kuba kaçmıştı. Topal Velinin ahbapları «Ya zık oldu» diye üzüldüler. Düşmanları «Mir sa konamadı» diye sevindiler. İşi evelde bilenler zaten belliydi diyerek her şeyi aç ğa vurdular. Günlerce köy bu meseleyi ko nuştu. Herkes ağzına geleni söyledi. Bu ların arasında en doğru söz yine topal Veli ağzından çıktı. «Armudun iyisini ayılar ye

KADRİ GÖKALP

Sahibi ve Neşriyat Müdürü
ORHAN SEYFİ ORHON
Basıldığı yer: Cumhuriyet Matbaası - İstanbul

KİTAPLAR

GAZETE[illegible]e

YÜCEL'DEN :

Aylık Yücel arkadaşımız, son sayısında. Vedad Nedim Tör'ün Maarif Vekili Hasan Âli Yücel'le yaptığı bir edebiyat ve sanat konuşmasını neşrediyor. Bu özlü beyanatın en ehemmiyetli parçalarını alıyoruz:

(— Bizim telâkki ettiğimiz hümanizmanın ruhu, eski Yunan medeniyetini beşer tarihi için hakikaten bir mucize saymakla beraber, onu, mutlak bir başlangıç bellememektedir. Bu itibarla ondan da geriye giderek insanlığın, her nerede ve her ne şekilde olursa olsun, bütün eserlerine ehemmiyet vermek istediğimiz için, halk edebiyatı umumî klişesi içine, anonim, büyük bir kültür hazinesi sokmuş oluyoruz. Ben bu kaynakta millî tarih anlayışımızın ve millî edebiyat görüşümüzün ilk düğümlerini var saymaktayım. Semavî dinlerin doğuşundan önceye ait bu kaynaklarda, su katılmamış Türk muhayyilesi mahsulleri gizlenmiş bulunuyor. Tarihinin payyen devirlerine inmeden kendi millî varlığına nüfuz etmiş medenî millet tanımıyorum. Bilhassa mitolojik tasavvurların hâkim olduğu bu devrelere ait eserleri, Türk sanatkârının bulup öğrenmesi bu bakımdan büyük bir önem taşımaktadır. Oğuz destanı, Ergenekon efsanesi ve bunların benzerleri, masum bir ulus hayalinin tarihini söylerler. Tarihini söylerler diyorum, çünkü o zamanlarda tarih konuşmamıştır. Yalnız şunu derhal belirtmeliyim ki, her şeyde olduğu gibi halk edebiyatı meselesinde de hakikatten ileri bir mübalâğa ile fazla ümide kapılmamalıdır ve halk edebiyatının eski mahsullerini tekrar etmek suretile bir iş yapılabileceğine inanmamalıdır. Yaratmak, yeniden bir döküm yapmaktır. Donmuş ve tarih olmuş şeyleri bir çıkartma gibi ikinci, üçüncü ve beşinci defa resmetmek değildir. Halk edebiyatımız bütün zenginliğile bir tekrarın değil, bir idrakin mevzuu olmalıdır. Onu, anlamalıyız, sevmeliyiz ve ruhumuzda nereleri kalıyorsa enkonsiyanımızdaki izlerinden kuvvet alarak yeni yaratma hamlelerine gitmeliyiz.)

(Hasan Âli Yücel, Devlet tiyatrosu ve Devlet operasının yarınki hamleleri hakkındaki sorguya da, şu hepimizi düşündürecek ve sevindirecek cevabı veriyor:

— Devlet tiyatro ve operası mevzuundaki çalışmalarımız, Millî Şefimiz başta olmak üzere memleketimizin her yanındaki vatandaşlarımız tarafından büyük bir dikkat ve alâka ile takip ediliyor. Bizim için bu muhabbet ve alâkadan daha büyük mükâfat, daha büyük teşvik olamaz. Sanatkâr olmak üzere yetiştirdiğimiz evlâtlarımızın, tıpkı bir muharebe meydanında savaşır gibi, parçalanarak çalıştıklarını gördükçe sanatımızın bu şubesinin istikbaline emniyetim, nisbetleri yırtarak artıyor. Resim, edebiyat, temsil, musiki hattâ mimarî gibi sanat şubelerini bir arada çalışmıya sevkeden opera, Türk milletine ve sanatkârına yeni bir yaratma hamlesi vermektedir. Muasır eserler ile iktifa etmeyip, her devir klâsiklerini Türk sanat erkânı umumiyesine tanıtmak için hazırlıklar yaptığımızı söyliyebilirim. Belki bunlar dışarıdan yavaş yürüyor hissini verebilir, fakat işin içine girildi mi ne çetin müşküllerle döğüşerek yolumuzda yürüdüğümüzü yurddaşlarım takdir ederler. Kanaatimce, icra organının mükemmelliğini gören Türk müellifii, kendinin de, eser sahibi olarak, bu mütekâmil sahneye girmek arzusunu yenemiyecektir. Devlet Konservatuarı, bu bakımdan yalnız oynıyan sanatkârı değil yazan sanatkârı da yetiştirecektir.)

AKŞAM'DAN :

Geçen cumartesi akşamı, Taksim Belediye gazinosunda, büyük musiki dehamız Hamami Zade İsmail Dede için, İstanbul konservatuarı tarafından hazırlanan muhteşem bir konser verildi.

(Vâ-Nû), sütununda, bu sanat hâdisesinden şöyle bahsediyor:

Ülkeler, ülkelere sefirler gönderir, kendini temsil ettirir. Asırlar da, başka asırlara elçiler gönderiyor. 1777 ile 1845 arasında yaşıyan Hamamî Zade İsmail Dede de, geçen yüz yıldaki Türklüğün, bu nesle yolladığı şehametli bir elçidir. Onu, bütün ses ve eda ihtişamiyle dinliyen İstanbul münevverleri, kültürümüzün gelecek asırlara da intikal edecek bir mümessili olarak alkışladılar.

Dede efendi, devirlerin değişmesine, milletinin bir medeniyeti terkedip öbürüne girmesine rağmen, Beethoven'e, Wagner'e, operaya, operete, cazbanda rağmen, kuvvetini ve bu millet üzerindeki nüfuzunu kaybetmemiş, bilâkis arttırmak mucizesini göstermiş bir dâhidir.

Bu musiki üstadının hâlâ, eski bir fener içinde parlak bir ışık halinde kalabilmesi ruhundan ileri geliyor:

Bizim ruhumuzu bir ses, bir nefes haline getirebilmesinden...

ULUS'TAN :

Medeniyetin mücadelesine tam kadro ile katılacağız!

Vaktiyle rejim Osmanlı idi; fakat, bu rejim içinde üstün millet, dinamik leti idi.

Savaştan savaşa koşan, tarihte eşs[illegible] leleri yapan bu Türk milleti, zaferlerini dece kahramanlığına, gözü pek ve muh[illegible] oluşuna borçlu değildir.

O günlerde bir hamlede dört yüz, beş yüz parça gemilik bir donanmayı kızağa koyduğumuz ve bir kaç ay sonra da denize indirip yelkenleri açtığımız zaman, kuvvetimizi teknik kadromuzdan, sanat kadromuzdan alıyorduk.

Eğer, o devrin ölçüsüne göre, sanayiimiz olmasaydı, sanatımız, tekniğimiz, ve bunların geniş bir ihtisas kadrosu bulunmasaydı, tarihin o günlere kadar kaydedemediği büyük seferleri tertip edebilir miydik?

Tuna'dan Fırat'a, Toroslardan Mısır'a kadar Türk sanatı, Türk ihtisas kadroları hâkimdi.

Dünya piyasalarında Bursa'nın kadifesi, Tirnava ve İşkodranın bürümcüğü, ihtisası tamamiyle Türke ait bir bilim ve gelişme sembolü idi.

Akdeniz i bir Türk gölü haline soka[illegible] Barbarosların, Turgutları donanmalarına yelkenleri Turk tezgâhları dokurdu.

Tamamen istiklâline sahip bir mille[illegible] dık. Demiri kendimiz, döker, döver ve on o günlerin ihtiyaçlarına göre biçime soka[illegible] dık.

Hayat mücadelesi gene bugünkü müca delenin aynı idi. Bu mücadele bütün bir mi letin sanat, teknik kadrosuna dayanıyordu

Demirci Türk, sanatkâr Türk binler[illegible] yıllıktır. Belki birçoğumuz bilmiyoruz. Po tre denilen resim sanatı Türklerin med niyete kattıkları bir bilimdir. İlk portrele yapanların Türkler olduğunu Le Coq adın bir yabancı bilgin söylemektedir. Minyat denilen ince resim sanatı Türkündü. Tür bu sanatı Çin'e Hind'e de götürmüştür.

Hâkim bir millet idik; çünkü, hepsin den ileride, hepsinden geniş ve hepsinde ziyade sanatı seven bir kadromuz vardi.

Sanat zevkimizdeki incelik eşsizdi. Am ma, bu haslet bir kaç kişinin mümeyyi vasfı olarak kalmıyor, milletin yığınınd yaşıyor, eserini yaratıyordu.

Bu yoldan ayrıldıktan sonra hep ka bettik. Fakat, şimdi, inkılâbımızın İn devrinde, bize yakışan hamleyi tekrar piyoruz.

Medeniyet mücadelesine tam kadro katılacağız.

Hikmet TUN

Çınaraltı

Dilde, Fikirde, işde Birlik.

SAYI :	İdarehanesi;	TELEFON :
10	İstanbul, Ankara caddesi, Hususî daire	22129

Tarihten bir ders

Yazan: **Orhan Seyfi ORHON**

Falih Rıfkı Atay, Yedigünde (Plâj) isimli bir fıkrasında şöyle diyor:

«... Mazi, o cehennem... Hayat ve tefekkür cehennemi! Sultantaragayı açıp parlak Osmanlı devrinin ikinci Viyana seferindeki hazin faciasını okuyunuz. Maziyi Divan kasidelerinde değil, vak'anuvisten öğreniniz. Şark mazisinin en parlak futuhat devirlerine kadar bütün senelerini vicdan ve tefekkur hurriyetine kavuşan bir Türk cemiyetinin dakikalarına değişmem...»

Falih Rıfkı Atay gibi en güzel türkçeyi yazan mitliyetçi bir muharriri kaleminden bu satırlar nasıl çıktı? Istiklal harbinde milli duyguları aksettiren ümid ile dolu yazılarını hala unutmadık. O zaman inandığı şeyler vardı, [illegible] vendığı şeyler vardı. Şüphesiz bunlar Türk milletinin tarihinden, mazisinden liyorau. Başka ne olabilir? Falih Rıfkı Ataya bu mücadeleyi kazanacağını kahinler haber vermediler ya!.. Şimdi bu değişiklik nedir? Bu mazi husumeti bu geçmiş devirleri kapkaranlık görüşü ne oluyor?

Hayır, mazi ne cennet, ne cehennem... O bizim geçen hayatımızın devamıdır. Ve biz, kendimizi ne zannedersek edelim, onun çocuklarıyız. Mazinin fena tarafları gibi, iyi tarafları, hem çok iyi, bütün insanlığa örnek olacak kadar iyi tarafları da bizim malımızdır. Bize kusurlarımızı gidermek kuvvetini, yük işler görmek ümidini veren budur. Eğer biz değersiz bir milletsek, fena hamurdan yuğrulmuşsak yarın için de hiç birşey ümid etmiyelim. Falih Atay, maziye haksız yere levm etmenin millî terbiye bakımından bir [illegible] olduğunu mu zannediyor? Birbirlerine lânetler ede ede yetişecek nesillerle cemiyetin yükselmesine imkân var mıdır? Avrupanın her çeşit haksızlığına uğramış bir milletiz. Bunu bir de kendimiz yapmıyalım. Neden ikinci Viyana muhasarasını bu bakımdan görmeli? Onun ümid verecek, gurur verecek tarafları hiç yok mu? Bunu kimlere bağışlıyoruz? Millî duyguları yok etmek için Abdülhamid devrinin mektep kitaplarından birini açıp okuyalım:

«Orduyu hümayun 19 sene evvel Fazıl Ahmed Paşanın geçemediği çayını mürur ederek fevkalâde bir sür'atle Viyana üzerine sevket etmiş, imparator Birinci Leopold saray kadınlarile şehirden huruç ve firar edecek vakit bulabilmişti.»

Falih Rıfkı Atayın bizi ümitsizliğe düşüren sözlerinden kurtulmak hissetmiyor musunuz? Devam edelim:

«... 1094 Recebinin 19 uncu günü Viyana muhasarasına müsadif gece ikamei âlât ve icrayı ameliyatı tazyikiyyeye mübaderet olundu. Şehirde bulunan asker ve ahali... Kale kapılarından yalnız birini açık bakilerini örmeğe başlamışlardı.»

(Lûtfen sayfayı

11 Birinciteşrin 1941 Cumartesi

ÇINARALTI

Haftalık Türkçü, Fikir ve Sanat Mecmuası

Cumartesi günleri çıkar.

Abone şartları :

Yıllığı 500, altı aylığı 250 kuruş.

Ecnebi: Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş.

Fiatı : 10 Kuruş.

145

Sayı = , 11 ...ı eğitim

Çocuklarımızın Terbiyesi

Yazan:
Emekli General
H. E. ERKİLET

Bugünkü Türk çocukları ve Türk gençleri büyük Türk milletinin ve Türk dünyasının geleceğidirler. Bu sebeple milletimizin istikbali, varlığı ve herşeyi çocuklarımızın bugün almakta oldukları terbiye ve tahsil temeline yani sistemine, dayanır. Bu temel ne kadar sağlam ve güvenilir olursa Türklüğün geleceği de o kadar temin edilmiş olur. Çünkü büyük milletimizin büyük yapısını ve çatısını kurmak her ne kadar bugünkü Türk nesillerine düşen ağır ve nazik tarihî bir vazife oluyorsa da o muazzam yapıyı perçinliyerek ebedileştirmek işi, gençlerimizin ve çocuklarımızın istikbaldeki en şerefli, en kutlu büyük bir ödevi olacaktır. Onun için Türk çocuklarının kendilerini gelecekte bekliyen muazzam milli başarılara lâyık surette yetiştirilmesi, günün en önemli millî dirim meselesi olmak gerektir.

Çocuklar aile ocaklarında, mekteplerde ve muhitin içinde yetişirler yani tahsil ve terbiye görürler. Türk çocuklarını ve Türk gençliğini yetiştirip olgunlaştıracak olan bu üç hava içinde onlar ne kadar az tezat ve sarsıntılarla bitevil bir terbiye ve tahsil alabilirlerse o derece disiplinli gençler olurlar. Bozuk düzen ve anarşi kadar gençliği ihtilâle sürecek muzır birşey yoktur. Bu sebeple Türk çocuklarının, kendilerini istikbalde bekliyen büyük millî ödev bakımından, ihtilâlci olarak değil, bilâkis disiplinli bir ruh ve terbiye ile yetiştirilmeleri icab etmektedir. Yapıcılık ve yaratıcılık herhalde inkılâpçı millî karakter ve inzibatçı ülkülü zihniyet ister. İhtilâlcilik yıkıcılıktır, bu sebeple millî menfaatlere her zaman uymaz.

Fakat çocukları millî inkılâpçılık ve millî yapıcılık şuur ve zihniyetine hazırlamak ve yetiştirmek için onlara her şeyden evvel Türk millî idealini göstermek ve bu mukaddes mefkûreyi aşılamak lâzımdır. Türk terbiyecisinin, Türk muallîminin ve Türk çocuğunun yolunu, Türk ailesinin avlusunu aydınlatacak aynı zamanda Türk âleminin geniş ve uzak ufuklarına nur şelâleleri saçacak velhasıl her Türke yolunu gösterecek tek ışık millî Türk idealidir. Türk çocuğu ve Türk genci şahsî ve millî hayatın karanlıkları içinde sendelemeden ve yolunu şaşırmadan ancak millî iman ve millî mefkûre meş'alesi sayesinde yol alabilir. Türk çocuğuna ve Türk gencine yakın ve uzak millî hedef ve gayelerini gösterecek ona bu güdü ve ereklere ulaşmak için lâzım olan azim, cesaret, fedakârlık ve vazife duygularını sarsılmaz bir surette verecek tek imkân bu ışıkta vardır. Bu sebeple ulu Türk milletinin düşmanları her vasıta ile bu ışığı söndürmeğe çalışırlar.

Fakat Türk çocuğunun ve Türk gencinin kan ve ruhundaki millî asalet onu dalâletlerden koruyacak ve, gendi kendine kalsa da, ona millî benliğini ve millî şuurunu yine kendi anlayışı ile duyduracak kadar kuvvetlidir. Bununla beraber aile ocağı, mektep ve muhit çocuklarımıza millî terbiye ve millî tahsil vermeğe hazırlanmalıdır.

Çocuğu yalnız hayat, iş veya fikir adamı olarak yetiştirmek düşüncesi millî bir terbiye tahsil gayesi olamaz. Çünkü bu tarzda bir terbiye ve tahsil hedefi, çocukları daha ziyade çıkarcılığa (menfaatperestliğe) ve bencilliğe (hodgâmlığa) götürür. Halbuki millî menfaat çocuklardan fedakârlık hissi yanında sönmez bir vazife aşkı da ister. Bundan başka, mahaza bir hayat, menfaat ve iş adamı olmak gayesiyle yetiştirilen bir neslin dinamik hayatında, ahlâk mefhum ve taassubunun yer edinmesi de pek güç ve nadirdir. Halbuki ahlâk bir milletin dayanacağı en sağlam bir temeldir. Ahlâkça zayıf olan bir nesil millet için felâketten başka birşey olamaz.

Ruhlarda asalet ancak millî şuurla ayakta durur. Millî gurur ve duygulardan mahrum zavallı bir iş ve hayat adamı ne kadar muvaffak olursa olsun o, ancak bir para ve konfor asaleti kurabilir. Hakiki asalet ise ruh asaletidir ve bu ancak millî şuurla beslenip yaşıyabilir. Onun için millî şuur ve millî terbiye, çocuğun yetiştirilmesinde ve gencin kendi kendini yetiştirmesi bahsinde, ihmali millete ve memlekete ancak büyük muhataralar verebilecek, en ehemmiyetli bir esas teşkil eder.

Türk çocuğunun milî terbiyesinin başında milliyetçilik gelir. Türkler için milliyetçilik Türkçülük demektir. Türkçülüğün birinci şartı Türk yurdunu ve Türk milletini sevmek, Türkün kurtuluş ve birliğini istemek ve bunun için mücadele ve fedakârlığa hazırlanmaktır. Türklerin ve Türklüğün yükselmesinde, cürmü ve kudreti kadar yardımı olmak duygu ve gayreti her Türk gencinin içinde bir ateş halinde yanmalıdır. Dünya yüzünde esir ve mağdur tek bir Türk millettaşı ve bir Türk ili kaldıkça rahat duymamak Türk'ün şiarıdır. Bu, fütuhatcılık demek değildir. Milliyetcilikle emperyalizmi arasında bil'akis tezat vardır. Çünkü milliyetcilik, milletlerin kendi kendilerini müstakilen yani diledikleri gibi idare etmek prensibinden mülhem olduğu halde emperyalizm diğer milletlere tahakküm etmek demektir.

Türkleri ve Türklüğü sevmek yani milliyetcilik duygusu Türklere, diğer milletlere riayet ve hürmet hissini telkin eder. Diğerlerinin millî hislerini saymıyan bir Türk hakikî bir milliyetci olamaz. Görülüyor ki milliyetcilik, insancılığa mani olmadığı gibi diğer milletleri de hakir görmez. Türkün Türklüğü her şeyden üstün tutması, millî menfaati kendi istifadelerine tercih etmesi demektir.

Bir Türk genci ne kadar tahsilli ve bilgili olursa olsun, onun milletine fayda getiren ve yarıyan bir adam olabilmesi için behemehal millî şuur sahibi olması lâzımdır. Yoksa kazanılan umumî ve teknik bilgiler, temelsiz süsler halinde sırıtmağa mahkûmdurlar. Elhasıl evde, mektepte ve dışarıda çocuklara millî ideal, millî şuur, millî terbiye ve millî tahsil vermeğe çalışmak her Türk için borçtur. Türk çocuğu ve Türk genci her şeyden evvel millî benliğini bulmalı ve bir Türk olarak düşünmeği öğrenmelidir.

İçimizde bir ferah duymaya başlıyoruz. Yine devam edelim:

«... Cüyuşu Osmaniye dahi yedi fersah muhitinde bir nim daire şeklinde kaleyi kuşatmış olup muhasara altmış gün mümted oldu. Atılan gülle ve lâğımlardan ve icra olunan on sekiz müteferrik hücumdan kale duvarlarında geniş menfezler açıldı...İki yüz bine varan asakiri mevcudemizin şevk ve şecaati o mertebede idi ki bir muntazam yürüyüş icra edilse kalenin teshiri ağlebi ihtimaldi.»

Nefsimize güvenimiz artıyor. İstikbali ümit içinde düşünüyoruz.

Netice: Karamustafa Paşa hırs ve tamahına kapılıyor. Şehir yağma edilmesin diye teslim olmasını bekliyor. Gelen imdat kuvvetinden vaktile haber alamıyor. Mağlûb oluyoruz.

Bu tarih sahifesinden alınacak ders şudur:

Sadrâzam, bütün kabahati — bizim maziye yüklediğimiz gibi — kendisine doğru sözler söyleyen Budin Beylerbeyi Uzun İbrahim Paşaya yüklüyor ve boynunu vurduruyor.

«Bu piri ruşen zamir» boynu vurulurken şöyle diyor:

— Bu adam gerçi benim can düşmanımdır. Haksız yere beni katlediyor. Fakat Padişahımıza söyleyin, bu zararı telâfi edecek yine odur, azletmesin!»

Mazi hakkında hükümler veren Falih Rıfkı Atayın san'atkâr kaleminden İbrahim Paşanın bu faziletli dürüstlüğünü bekliyoruz!

Orhan Seyfi ORHON

1L6

Yarının Türküsü

Yazan: ATSIZ

Arkadaşlar, haydi artık! Saflar dizilsin!
Uzak, yakın ufuklardan koşup gelerek
Belde çelik kılıç, içte çelikten yürek
Taşıyanlar saflardaki yerini bilsin!

Bir çığ gibi yürüyelim gözler ilerde;
Keder, elem her ne varsa geride kalsın!
Tehlikeler duman gibi tüterken yerde
Arkadaki her düşünce sönüp ufalsın.

Kahramanlar yürür, gider ölüme karşı,
Bir sevgili gibi onu basar bağrına!
Bak, uzaktan çalınıyor bir zafer marşı,
Yürüyelim şu doğmakta olan yarına...

Sen ne kadar güzel şeysin ey şanlı ölüm!
Bizim bütün tarihimiz sende saklıdır.
Ey, dünyada her yiğite nişanlı ölüm,
Zevki sende arıyanlar elbet haklıdır.

Köprüköyden, Pilevneden gelen ses nedir?
Çanakkale şehitleri dirildiler mi?
Çocuklarda yeni doğan bu heves nedir?
Kocamışlar bir sır için gençlik niler mi?

Saflarımız seyrelse de, yine ileri!..
Düşenlerin kanlarından doğar bir şafak!
Haydi sarsın yeri, göğü cenk türküleri!
Kanımızla yarın burda güller açacak.

17 Eylûl 1941, Maltepe
Atsız

Bugünkü Türkçülüğün Esasları

Yazan: Hüseyin Namık Orkun

— IV —

Yabancı illerde türkoloji araştırmalarından bahsettikten sonra bir az da bizdeki türkoloji çalışmalarından bahsedelim.

Bizde türkoloji ciddî ve ilmî bir surette hiç şüphesiz Ziya Gökalp ile başlamaktadır. Vâkıa ondan daha evvel Süleyman paşa Tarihi Âlem'de Osmanlılardan gayrı Türk tarihinden bahsetmiş, Necib Asım ise Leon Cahun'den istifade ederek bir Türk tarihi yazmış, Veled Çelebi de bazı araştırmalar neşreylemiş ise de bütün bunlar türkoloji ilminin kurulmasına ikinci derecede âmil olmuştur. Ziya Gökalp gibi bir mütefekkirin fikirlerine istinaden ilmî icraatta bulunan İttihad ve Terakki fırkası umumî harbde İstanbul Darülfünununa Almanyanın ikinci derecedeki profesörlerini getirmiş, bunların mesaisi de inzimam ederek bir türkoloji hareketi başlamıştır. Osmanlı tarihi ile uğraşan Fr. Giese Üniversitede Ural-Altay dilleri profesörlüğüne gelmiş ve verdiği Göktürkçe dersleri 1332 de taşbasması olarak çıkarılmıştı. Bu derslerde Fr. Giese evvelâ Göktürklerin tarihinden bahsetmiş, sonra kitabeleri izaha başlamış, bir az da harfler hakkında malûmat vermiştir. Bundan evvel de Necib Asım Eski Türk yazısı adile küçük bir risale çıkarmış ve Göktürk harflerini -bazı yerler yanlış olarak- izah eylemiştir. Giesenin her nedense dersleri bir kaç formadan sonra neşredilememiştir. Halbuki İstanbul Darülfünununda Necib Asım 1330 da iki Orhun kitabesini Orhun âbideleri adile neşretmişti. Aynı eser sonra Maarif Vekâleti neşriyatı arasında çıkarılmıştır.

Şu cihetı ehemmiyetle kaydetmek gerektir ki bu işlerle bundan çok evvel Şemseddin Sami de uğraşmış ve Türk kitabelerini evvelâ asıl metni, onun altına okunuş tarzı ve en altına da her kelimenin bugünkü mukabili yazılmak suretile hazırlanmıştır. Şemseddin Saminin bundan maada türkolojiye daha mühim hizmetleri de vardır. Kamusu Türkî gibi mühim bir lûgat neşreden Şemseddin Sami Kutadgubilig ile de meşgul olmuş, bu eserin Vambery neşrinden istifade ederek bir tercemesini yapmıştır. Bundan sonra Tuhfet-üz zekiye fil-lûgatüttürkiye adlı bir eser ile de meşgul olmuş, Lehçei türkiye-i memalik-i Mısır adında Mısır lehçesine aid bir lûgat kitabını dilimize çevirmiştir.

Ziya Gökalp ise mesaisini Türkçülük zaviyesinden yapmış olduğu için, bundan ileride ayrıca bahsedeceğiz. Bu bahsettiğimiz mesaiyi türkcülük değil türkoloji çalışmaları telâkki etmekteyiz. Binaenaleyh Ahmed Vefik paşanın Lehcei Osmanisi de bu meyanda sayılmalıdır. Özbekler tekyesi şeyhi Süleyman efendinin mesaisi de iki cild olarak toplanmış ise de bunun birinci cildi neşredilmiştir.

İstanbul Darülfünununda Türk dilini öğreten Necib Asım Revue Oriental da birkaç Fransızca makale yazmış ve bize ilk defa olarak Aybet-ül hakayıkı tanıtmış, sonra bunu aslı ile birlikte neşretmiştir. Necib Asımın türkolojiye hizmeti ikidir. Biri bu eseri bize tanıtması, diğeri Türk kitabelerinden ikisini terceme eylemesidir. Metodsuz çalışan ve fevkalâde gayrı ilmî iştikaklar yapan bir ilim adamı idi. Mamafih ondan sonra yapılan gayri ciddî iştikaklar Necib Asımın bu gayrı ilmî iştikaklarını gölgede bırakmıştır.

Önce de kaydettiğimiz gibi türkoloji metodik bir surette Ziya Gökalpın teşebbüsü ile başlamıştır. Ziya Gökalp yalnız fikir vermekle kalmamış, bu sahada adam yetiştirmeğe de ehemmiyet vermiştir. Evvelce şiirler ve türkolojiden gayrı yazılar yazarken Ziya Gökalpın himaye ve teşviklerile doğru yolu bulan ve Köprülü zade olduğunu iddia eden bir genç bundan sonra türkoloji üzerinde çalışmış, ciddî eserler vermeğe başlamıştır. Bugün için eskimiş ve ilmî hiç bir kıymet kalmamış olan Türk edebiyatı tarihi i defa ilmî bir şekilde bu zat tarafından kaleme alınmıştır. Sonra Türk yat Enstitüsünde daha faal olmuş, İlk M tasavvıflar diye bir eser daha yazmış, fak mevzuunu yine bulamıyarak Osmanlı tarih ne, Eski Türk tarihine, Edebiyat tarihine ve hasıl türkolojinin her sahasına dair eserl vücude getirerek türkolojinin yegâne mü messili olmak iddiasını güttüğü için hiç b sahanın adamı olamadan kalmıştır.

En mühim türkoloji hareketi Divan-ı Lî gat-üt türkün neşridir. Eser Türkiyede

(Lütfen sahifeyi çeviriniz)

147

Avrupada lâyık olduğu mevkii bulmuş ve yabancılar bizden evvel bundan iktibaslar yaparak eserler yazmıştır. Bu arada Âsarı İlmiye ve Milliye Tetkik Encümeninin mesaisini de zikretmek gerektir. Bu Encümen beş nüsha kadar intişar eden Millî Tetebbular mecmuasını çıkarmış, Dede Korkud kitabını neşretmiştir.

Türkoloji sahasında en son olarak M. Şemseddinin eserlerini bulmaktayız. Mufassal Türk tarihi adile beş cildlik bir eser vücude getiren M. Şemseddin birinci cildinde son derece zayıf ve kıymetten uzak malûmat vermiş, diğer cildlerde ise Doğu Hunları ve Göktürkleri bakımından klâsik eserlere baş vurduğundan güzel bir toplama yapmıştır.

Türkcülük sahasında olduğu gibi türkoloji sahasında da mühim hizmetleri olan B. Rıza Nurun Türk tarihi adlı on iki cildlik eserini de zikretmek gerektir. Bu eser bazı yerlerde mevzudan son derece dışarı çıkmış olmasına rağmen umumi bir Türk tarihi olmak itibarile memleketimizde ayzılmış ilk eserdir. Daha sonra aynı müellifin aslı Paris Millî Kütüphanesinde bulunan Uygur harflerile yazılmış olan bir metni neşretmesi ve tek başına bir türkoloji mecmuası çıkararak uzun zaman burada mühim yazılar yazmış olmasını da ayrıca kaydetmek gerektir.

Türkiye hudutları haricinde kalan Türklerin türkoloji hareketine gelince: Bizce türkolojiye ilk ve en büyük hizmeti Ebulgazi Bahadır Han yapmıştır. Ebulgazi Harzemde hükümdar olan Arab Mhmed Hanın oğlu olup 1605 de doğmuş, 1663 de ölmüştür. Çingiz sülâlesinden olduğunu söyliyen Ebulgazi öz türkçe olmak üzere iki mühim eser yazmıştır. Bunlardan birisi Şecerei Türki, diğeri de Şecerei Terakime'dir. Birinci eser daha mufassal olduğu gibi ilim alemince de daha çok tanınmıştır. Evvelâ Strahlenberg tarafından elde edilerek Avrupaya getirilmiş, ondan sonra bir çok defa neşir ve terceme edilmiştir. Bizde de evvelâ Ahmed Vefik paşa tarafından noksan olarak terceme edilmiş, sonra B. Rıza Nur tarafından da baş tarafı hülâsa edilmek suretile dilimize çevrilmiştir. Şecerei Terakime ise 1937 de fotokopi olarak çıkarılmıştır.

Kazan Türkleri arasında da Şehabeddin Mercani vardır. XIX uncu asrın başlarında doğmuş olan Şehabeddin Mercani ciddî bir medrese tahsili yapmış, Türk tarihine aid dört mühim eser çıkarmıştır.

Bundan sonra türkolojiye ciddî bir surette çalışan Zeki Velididir. Evvelâ Türk ve Tatar tarihi diye bir eser yazmış, sonra siyasetle uğraşmış, nihayet yine ilimde karar kılmıştır. Kendisinin muhtelif mecmualarda muhtelif dillerle yazılmış tetkikleri vardır. Eser olarak biri Amanca, diğeri Türkçe iki kitabı vardır.

Yine ayni şekilde hareket eden Sadri Maksudi de yani siyasetle ve ilimle uğraştıktan sonra ilimde karar kılmış ve şimdiye kadar yalnız Türk dili için adlı bir tek eser yazabilmiştir.

Yetişen genç nesil arasında Caferoğlu Ahmed kısa bir zaman zarfında türkolojinin muhtelif sahalarında birkaç eser neşretmiştir.

Bu arada Türkçeden ziyade Almanca yazmağı terçih eden bir de Rahmeti Arat vardır ki bilhassa Uygur metinleri üzerinde çalışır.

Bu zevatı artık Türkiye dışında çalışan türkoloğlar diye yazmak da doğru değildir. Çünkü bunlar bugün Türkiyede bulunmaktadırlar.

Türkçe Davası

Yazan: Besim ATALAY

— 6 —

«Biz yazı dilimizi Türkçeleştirelim, halk diliyle aydınların dili arasındaki uçurumu dolduralım, bilgi kelimelerini Türkçeden alalım» derken, dedelerimizin izerlerine karşı saygısızlık göstermek aklımızdan bile geçmez; biz, geçmiş ile olan ilgimizi kesmek dileğinde değiliz; böyle bir şey bizi cıvıtır ve soysuzlaştırır; bu, hic bir zaman yapacağımız bir is değildir. «Gecmise karsı sevgi göstereceğiz; gecmisle ilgimizi kesmiveceğiz» derken de geçmisin karanlıkları arasına batmak istemeviz. Eskiye karsı savgı duvmak baska, onu diriltmeve ve yaşatmıya çalışmak yine baskadır.

Kendi âlemlerinde hakikaten birer sair, birer sanatkâr olan Fuzulivi, Nedimi ve benzerlerini anlıyabilmek için yıllarca Arapça ve Farsça okumıva çağımız bırakmaz; bugünün başka başka ihtiyaçları vardır. O ihtiyaçlara cevap vermeden eski edebiyatı belletmiye kalkışmak gerilikte bocalayıp durmaktan başka bir şey değildir. Günümüz çabukluk istiyor. Hayalden ziyade hakikat istiyen bir günde yaşıyoruz.

İşin asıl gülünecek yeri bu düzme dilin ve bu ölü edebiyatın taraflısı olanların bu dili ve bu edebiyatı iyice bilmedikleridir. Kendilerini bu volda üstat sayanlar bile her gün bir çok yanlışlıklara düşmektedirler. Bu yanlışlıklar bir gazete makalesinde veva her hangi bir kitapta bulunsa idi, pek o kadar zararı dokunmazdı. Fakat bunların ders kitaplarında bulunuşu zararı büvütmektedir.

Öyle (Talebe Lûgatleri) vardır ki içerisinde en az bes yüz yanlış bulunur; öyle (Edebiyat ders kitapları) görülmektedir ki Türkce yanlışlarla doludur. Türkçeyi hiç bilmiyen bu edebiyat bezirgânlarının kitaplarında öyle Türk-

BİR NAĞME Kİ..

Dün bir eşi yok gündü yanan karşıki dağda;
Baktık, bu sabah renk, ışık hepsi vedada...
Bir paslı gümüş aynaya bakmakta tabiat,
Devler gülüşen bir yola akmakta tabiat...
Göklerde sönen gamlı dualar gibi herşey;
Bir bir dökülen güllere ağlar gibi herşey..
Hülyalara kanmış değiliz, gözlerimiz loş;
Bekler bizi bir mabet ezelden, yerimiz boş!..
Yol bitmedi, eyvah, deniz coştu, kapandı;
Gün doğsa, dedik, türbemizin kandili yandı..
Dağlarda biten gül gibi, açtık ve döküldük;
Günsüz derelerden kesilen ney gibi güldük...
Bir nağme ki en son sesimizdir bu çemenden:
Kalsın, onu bir gün duyacak ruha, gidenden...

Şükûfe NİHAL

148

çe yanlışlar vardır ki insan okurken hem talebeye, hem de verilen paraya acır.

Yıllarca talebenin elinde (Edebiyat kitabı) diye okutulan bir kitaptan bir tek örnek vermeden geçemiyeceğim. (Harname) den kitabına bir parça alan bir (Üstadı edep) arap harfleriyle yazılmış olan (kısu) kelimesini (kusu) okumuş. Yanlış okuduğu bu kelimeyi iyice anlıyamamış ve ona bir mana vermek istemiş «kusu, gusse demektir; kusulanmak = gussalanmak manasınadır» diye bir de bilgiçlik taslamış ve yanlış üzerine yanlış yapmıştır (1).

Ders kitabı olmak üzere talebenin eline verilen koca koca kitaplar hep böyle Türkçe hatalariyle doludur.

Yıllardanberi mekteplerde okutulan bu çeşit edebiyat kitaplarını ve para kazanmak düşüncesiyle yapılan berbat lûgatçeleri (Talim, Terbiye Heyeti) görmüyor mu?

Yanlışları bir yana bırakıyorum. Arapça ve Farsça okumıyan talebenin eline en koyu Osmanlı şiirlerini, nazımlarını ve nesirlerini vermek doğru mu? Talebe bu dersten sınav veremezse suç kimindir? Yüzlerce sahifelik koca koca ciltler ders kitabı olur mu?.

Ünlü, sanlı edebiyat hocalarının bile doğru dürüst anlıyamadıkları bir edebiyatı talebe nasıl anlıyacak?.

Böyle ölü ve faydasız bir edebiyat için Türk gençliğinin kıymetli vakitlerini almak ve onların kafalarını boş yere yormak akıllı işi midir? Edebiyat adına talebenin eline yüzlerce sahifelik kitaplar vermek ve bunu sınıf geçmiye şart koymak zulümden başka nedir?

Okullarımızdan arapça kalkmış, farsça kalkmış, fakat bu ikisinden çıkmış olan katılaşmış bir edebiyat hâlâ kalkmamıştır.

Zevki ayrı, duygusu ayrı, günü ve cağı ayrı olan bir edebiyatı, yaşıyan bir edebiyat gibi her okulda, her talebeye okutmıya uğraşmak, ancak ne yaptığını bilmiyen bir kimsenin işidir.

«Edebiyat kitabı» diye çocukların ellerine verilen - bu çetrefil ve çocuklara göre zevksiz - kitaplar onları zorla başka bir edebiyatın kucağına atmaz mı?. Genç ruhlar şiir, sanat ve tasvir zevkini başka yolda ve fakat anlıyacakları bir dilde yazılmış başka edebî parçalarda aramıyacaklar mıdır?.. Halbuki Türk çocuğuna Türkün öz edebiyatını vermek baş ödevimizdir.

Biz ise bu ödevimizi bırakarak süs ile uğrasmaktan başka ne yapıyoruz?

Kendi topraklarımızı işletmeyip dışardan gıda maddeleri aldığımız devir geçti; fikir, sanat, şiir ve edebiyat ürünlerini de dışardan aldığımız devire artık son vermeliyiz. Aksi halde kuvvetli bir (Ulusal duygu) yaratılamaz, böylelikle kendi sanatımız ve iç âlemimiz kısır kalır.

Divan Edebiyatının bütün güçlükleri, yukarıda saymış olduğum şeyler değildir: Daha bir sürü güçlükler vardır ki o nazlı edebiyatı anlamak için bunları yenmek ve bu gibi faydasız şeylerle uğraşmak gerektir. (Aruz) adı verilen tartı işi bu güçlüklerin başında gelir.

(Aruz) dan sonra bir de «Sanayii Edebiyye» denilen bir yığın bilgileri elde etmek ister, bunlarsız o edebiyatın tadı alınmaz, hoşa gitmez, bir şey anlasılmaz.

İşte, kökü bizim olmıyan çok çetin ve çetrefil bir edebiyatın güçlüğü yüzündendir ki - pek haklı olarak - bu günün genç şairlerinden bir takımları bambaşka bir yol tutmuşlardır; bunlar bambaşka bir edebî esintinin önüne düşerek yuvarlanıp gidiyorlar.

Şu halde bugün çok korkunç bir felâket karşısında bulunduğumuzu bilmeliyiz. Yine, ulusal olmıyan bir kaynaktan sızıp gelen bu akıntı yarın sel halini alacaktır. Bence o küf kokan edebiyatı okullarda okutmıya çalışmak, gençleri bu sele doğru sürüklemekten başka bir işe yaramaz. Anlaşılması daha kolay bir yol varken kimse eski, bozuk ve dikenli yollarda yürümek istemez.

Bugün yeni edebiyat, yeni şiir adını gördüğümüz tartısız, ölçüsüz, kafiyesiz, manasız şeyler hep eski edebiyat millî olmaması yüzünden çıkmış ve çok yayılmıştır.

Sözün kısası: Millî bir edebiyat ancak milletin büyük yığınınca anlasılan bir dilde ve millî bir ölcüde kurulabilir. Öbür türlüsüne (Millî) denilmez ve millet onu kendisine mal etmez.

Besim ATALAY

(1) Ali Canip.

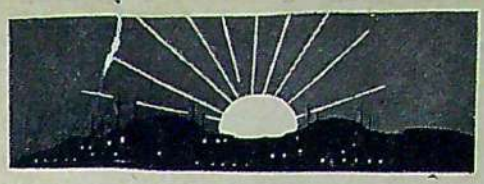

Çınaraltı, S. 10, 11 Birincitesrin 1941, s. 7.

AKŞAM

Ölgün güneşin kanları aktıkca Haliçten
Bir, bir yanacak Üsküdarın evleri içten.

Balkanların üstünden aşan bir dolu rüzgâr
Nakl eyleyecek hatıralar gamlı Meriçten.

Birden saracak gökleri binlerce kıvılcım,
Sıçrar gibi boşluklara bir sırlı çekiçten.

Bir el takacak Marmaranın göğsüne gonca
Bülbül ötecek belki de mehtâba sevinçten.

Bilmem niye sessizce EDİB akşam olurken
Bir tatlı hüzün dolduruyor rûhumu hiçten?

EDİP AYEL

Cumhuriyet, 5.1 11 Birincikanun 1941, s. 8-9

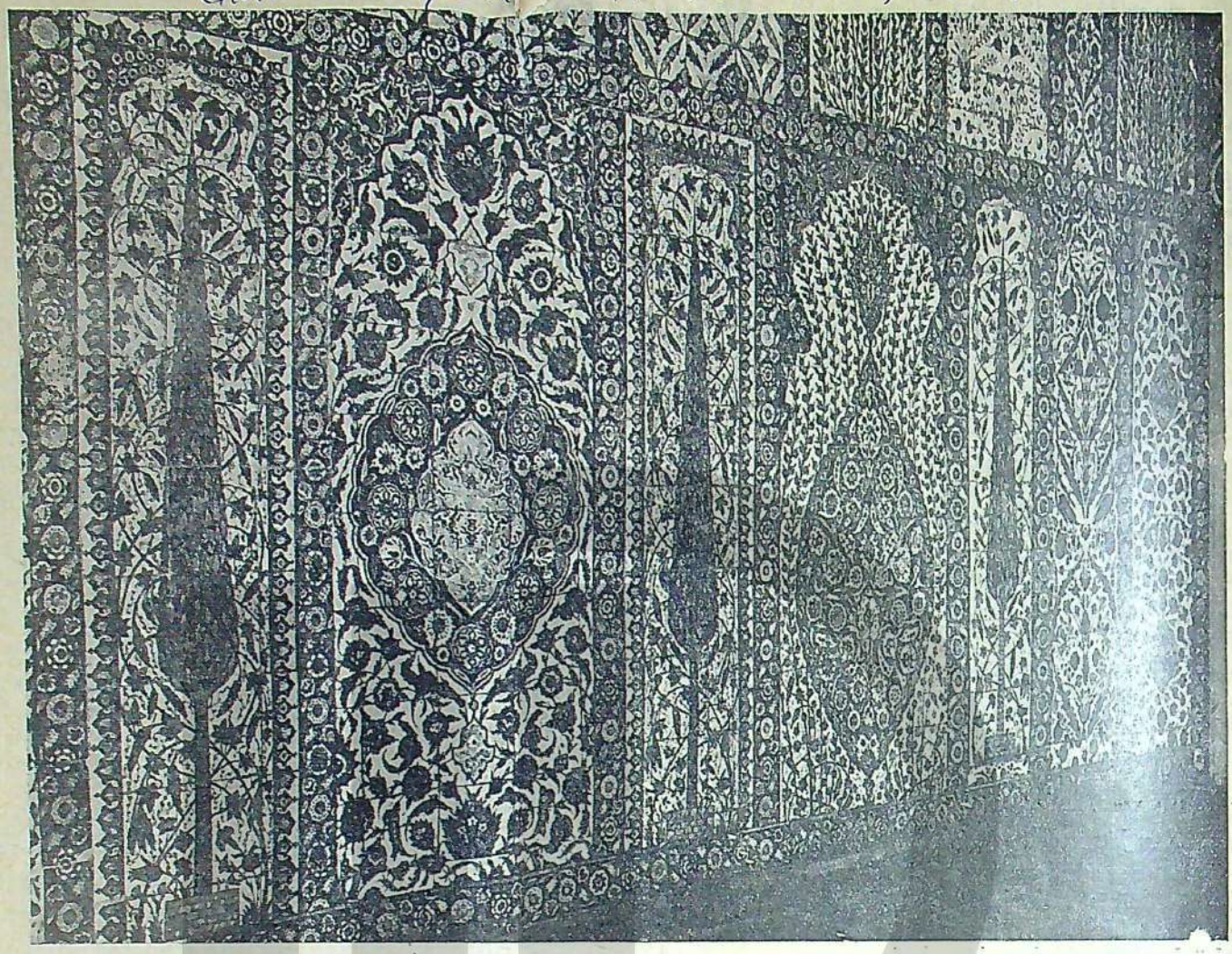

Sultanahmet camii çinileri

DİL BİLGİNİMİZ BESİM ATALAY'A

DİVAN EDEBİYATI

Yazan: Orhan Seyfi Orhon

Sayın dostumuz Besim Atalay'ın bu sayımızdaki (Türkçe Davası) adlı yazısını okuyanlar biraz duraksıyacaklardır. Çünkü kıymetli dil bilginimiz, mekteplerimizdeki edebiyat tarihi derslerinden Divan Edebiyatının büsbütün çıkarılmasını istiyor. Şiddetli bir lisanla edebiyat kitaplarındaki hatalardan bahsettikten sonra «Ünlü, sanlı edebiyat hocalarının bile doğru dürüst anlıyamadıkları bir edebiyatı talebenin nasıl anlıyacağını» soruyor. Böyle «bir edebiyat için Türk gençliğinin kıymetli vaktini almak ve onların kafalarını boş yere yormak akıllı işi midir?» diyor. Hattâ daha ileri giderek, bunun ders proğramlarına sokulmasını, öğrenmiyenlerin sınıf geçememesini bir zulüm sayıyor. Zevki ayrı, duygusu ayrı, günü ve çağı ayrı bir edebiyatı talebeye okutmaya uğraşmanın ne yaptığını bilmemezlik olduğunu söylüyor. Millî olmıyan bu edebiyatın arapça ve farsça bilmeden öğrenilmiyeceğini iddia ediyor.

Hülâsa. sayın dostumuzun istediği şey, mekteplerde öz Türk edebiyatının okutulmasıdır.

Fakat, bu öz Türk edebiyatı nedir? İslâmiyetten evvelki Türk edebiyatı mı? Halk edebiyatı mı? Yoksa, dil inkılâbından sonra öz Türkçe sözlerle yazılmış bazı örnekler mi? Bu makalede bundan bahsedilmemektedir.

Bir defa, Divan Edebiyatı dediğimiz o zamanki münevver zümrenin edebiyatı 14 üncü asırda başlayıp 19 uncu asrın ortalarına kadar devam ettiğine göre, edebiyat tarihi bilgisi vermek istediğimiz gençlere, bu beş yüz elli seneyi çıkartarak, bir Türk Edebiyatı Tarihi okutmak nasıl kabil olur?

Beş yüz elli sene hemen hemen bütün Osmanlı devletinin hayatına müsavidir. Bu âdeta tarih okuturken (Selçuk İmparatorluğu dağıldı, sonra da Cümhuriyet i'ân edildi.) demek gibi bir şeydir. Bir milletin fikir ve sanat hayatında bu kadar uzun süren bir hâdise hakkında (o milletle alâkası yoktur, milli değildir.) diye kolayca hükmedilebilir mi?

Eğer milliden maksat, milliyet ve Türkçülük hislerini taşımaksa, bu fikir bizim için değil, bütün dünya için daha yenidir. Eğer, Türk milletinin zevkine, ruhuna, mizacına uygun gelemiyor, demekse, bunu nereden, nasıl anladığımızı izah etmek güçtür. Çünkü Divan Edebiyatı, o devirlerdeki münevver zümrenin zevkine uygun gelmese devam etmezdi. Birçok şairlerin rütbelere, ihsanlara, iltifatlara nail olmalarından anlıyoruz ki pek âlâ beğenilmiştir. Fuzuliyi, Baki'yi, Nefi'yi, Nedim'i

150

Cumhuriyet, Salı, 11 Birinci 1941

biz son zamanlarda keşfedip te meydana çıkarmadık. Onlar bize kazandıkları büyük şöhretler ve hayranlıklarla geldiler.

Nihayet, bu edebiyatın öz Türkçe ile yazılması, arapça, farsça kelimelerle süslenmesi sebep olarak gösterilmek istenirse, o zaman da, belli başlı halk edebiyatı şairleri de dahil olduğu halde, bütün Türk edebiyatını kaldırıp atmak icap eder. Tevfik Fikret veya Namık Kemal gibi Yunus Emre de, Dertli de, Emrah da, Bayburdlu Zihni de şiirlerini böyle süslü bir dille yazmışlardır.

Sayın dostumun arapça ve farsça bilmeden Divan Edebiyatının anlaşılmıyacağı hakkındaki iddiasını mübalağalı buluyorum. Umumiyetle divan nazmı anlaşılmıyacak kadar güç değildir. Arapça farsça bilmeden de eskiler kadar mükemmel manzumeler yazan yeni şairler gösterebilirim. Fuzuli'nin Nedim'in lisanile Hâmid'in veya Ziya beyinkinin arasında pek büyük farklar gösterilemez. Vakıa, bazı güç metinler de vardır. Hattâ bunun için yalnız arapça ve farsça da kâfi değil, şark mitolojisini az çok bilmek, sık sık bahsi geçen âyetlerin ve hadislerin manalarını öğrenmek, muhtelif ilimlere ait ıstılahları anlamak, hasılı o devir hakkında umumî bilgi sahibi olmak icap eder. Fakat bu her dilde böyle değil midir? Yunan ve şark mitolojisini hiç bilmeden ecnebi lisanların klâsiklerini okuyanlar da aynı güçlüklerle karşılaşmaz mı? Edebiyat tahsili görmiyen bir İngiliz Şekspri, bir İtalyan Dante'yi acaba bizim Fuzuli'yi anladığımızdan daha kolay mı anlıyabilir? Onların yaptıklarını biz de yapmıya mecburuz. Bu yolda eksiklerimizi tamamlamıya çalışacağımız yerde gençlerimize kendi dillerinin tarihini öğretmemeye kalkmayı doğru bulmuyorum. Hele bunu, bir zulüm, bir münasebetsizlik şeklinde göstermek hiç yerinde bir tavsif olmasa gerek!

Anlıyamıyorum, muhterem Besim Atalay, Divan Edebiyatı bilgisine neden bu derece hasım? Kendisi mükemmel medrese tahsili görmüş bir zattır. Divan Edebiyatını pek güzel biliyor. Bize kıymetli eserler vermesi, Türkçeye istediği gibi tasarruf etmesi bu sayede değil mi? Bir lisanın geçirdiği devirleri bilmiyen bir adamın o dil hakkında söz söylemeğe ne salâhiyeti olabilir? Dilde milliyetçiliğin bu şeklini bir türlü kavrıyamadığımı itiraf ederim. Türk dilinin tasfiyesine çalışanlar, o dili pek iyi bilenler ve pek çok sevenlerdir. Zaten başka türlü yapılamazdı da.. Eğer bazı aksaklıklar göze çarpıyorsa bunu dil işlerile uğraşanların ya eskiyi veyahut yeniyi anlamaktaki zevksizliğinde aramalı! Divan Edebiyatı gibi, dil inkılâbı da tarihimizin bir merhalesidir. Artık ne o mazi geri dönebilir, ne bu dil hareketi durur. Birisinin tarihini öğrenmek, öbürünün ehemmiyetini küçültmek neden olsun?

Millî asabiyeti güzel Türkçemizi bozanlara karşı gösterelim. Dil işlerinde hoyratlık hiç hoşuma gitmiyor. Millî zevkimizin koruduğu bu gültür sahasında yürürken azimli, fakat dikkatli ve hesaplı adımlar atmalı. İkide bir çam devire devire, vura kıra, bata çıka, paldır küldür yuvarlanmadan ne çıkar? Vaktile bize öz Türkçenin güzelliğini tattıranlar kelimeleri yumruk gibi burnumuza dayamadılar. Asırların yoğurduğu bir sanatla çiçek demetleri haline koyarak zevkimize sundular. İkisinden birini seçmede bizi serbest bıraktılar. Ziya Gökalpların, Ömer Seyfettin'lerin, Ali Canip'lerin, Aka Gündüz'lerin, Halid Rıfkı'ların, Yakup Kadri'lerin, Faruk Nafiz'lerin, Yusuf Ziya'ların, Enis Behic'lerin, Halit Fahri'lerin sanatkâr çalışmasıdır ki bugünkü Türkçeyi bir çiçek bahçesi güzelliğile önümüze sermiş bulunuyor. Dil işlerinde usta bir bahçıvan gibi fidanları aşılıyarak, dalları budayarak, çiçekleri sulayarak itina ile çalışmalıyız. Sayın dil bilginimizin bu sahada karşımıza bir kucak buketle çıkmasını bekliyoruz. Yoksa böyle, bir elinde kazma, öbüründe balta, eski tarhları çiğneye çiğneye değil!

Orhan Seyfi ORHON

151

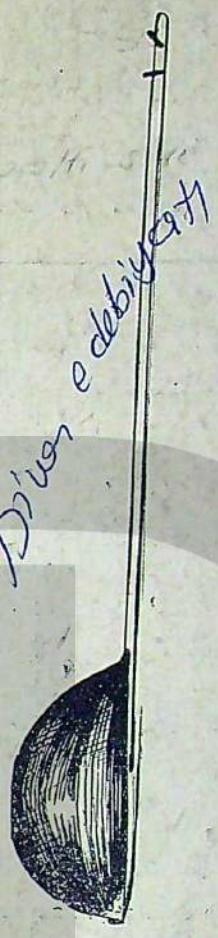

Tebdil Gönül

Gözün görmiye can atar,
Ellerine değsin, yeter!
Mektup olur satır satır,
Posta posta gider gönül.

Seni kederden sakınır,
İpek kozalara konur,
Makbulün renge doknur,
Deste deste gider gönül.

Dilet, dudağına değe;
Heves olur her türküye..
«Belki bir deyim ders» diye
Beste beste gider gönül.

Sensiz unulur mu yara?
Gönle teselli her çare!
Ümit olup, tabiplere,
Hasta, hasta gider gönül.

Menekşelerde mazidir,
Gelinciklerde sızıdır,
Defne'de kara yazıdır;
Dosta dosta gider gönül.

Zeki Ömer Defne

VECİZELER

Hakaret hakareti celbeder, kızdırır, isyana sevk eder. Kimseyi islâh etmez.

Jules SIMON

★

Çıkan fırsatları kaçıran kimselerin sayısı, eline hiç fırsat geçmiyen insanların sayısından fazladır.

LA BEAUMELLE

☆

Allah, başı kalbe hâkim olsun diye daha yükseğe yerleştirmiştir.

A. de VİGNY

★

Kalbinde bir kederle yaşamak, o keder yüzünden ölmekten daha çok kahramanlık ister.

OCTAVE FEUILLET

★

Dünyanın en zekî adamı, eğer başka bir meziyeti yoksa, zekî bir hayvandan başka birşey değildir.

A. BINET

★

Bir gün evvelki hareketin üzerinden daima bir gecenin geçmesini beklemek lâzımdır.

NAPOLEON I

★

Uyanık bir adam uyuyan yüz bin kişiden daha kuvvetlidir.

S. CARNOT

İBRAHİM PAŞA SARAYINDAKI DÜĞÜNLERDEN

III.üncü MURADIN ŞEHZADESİ İÇİN YAPTIRDIĞI SÜNNET DÜĞÜNÜ

Yazan :
S. ÇETİNTAŞ

Şehzade Mehmedin sünnet düğünü hazırlığı - Memur kadrosu- Düğün artıklarını toplayan ikiyüz esir - Düğün için saraya ilâveler - Düğün için sarayda ve at meydanında tesisat ve inşaat

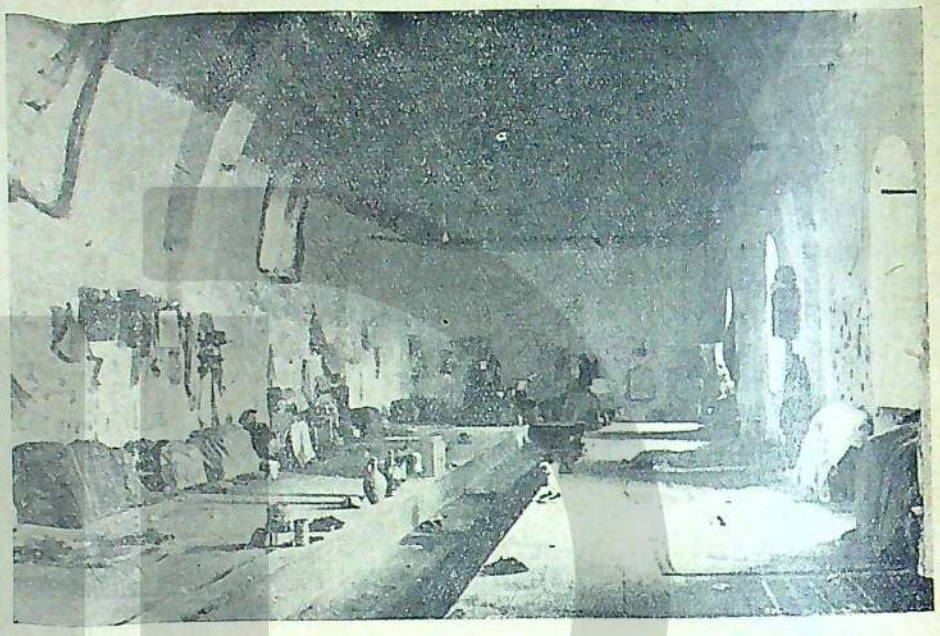

İbrahim paşa sarayına Mimar Sinanın ilâve ettiği divanhane (yıktırılmadan mahkûm koğuşu iken içi)

İbrahim Paşa sarayında Üçüncü Muradın Şehzade Mehmed (Üçüncü Mehmed) için yaptırdığı sünnet düğünü, imparatorluk tarihinin en uzun süren ve en çok külfetlere dayanan bir düğünüdür, bu düğün için bir sene müddetle yalnız hazırlık yapılmış olması, onun ehemmiyetini anlatmağa kâfidir.

Ben bu düğünleri bir masal gibi anlatmağa çalışırken muhterem okurlarıma hatırlatmak isterim ki tamamile tarihî kaynaklara istinad ediyor ve hakikati edebiyata feda etmek suçunu işlemekten kat'iyen çekiniyorum. Fakat simdilik bibliyoğrafi de göstermiyorum, ikmalinden sonra neşri tasavvurunda olduğum bir broşürde en ufak teferruatına kadar mehazleri göstereceğim.

Bu düğünler yalnız bir düğünün ifadesi değildir ayni zamanda geniş bir şümülle Osmanlı tarihindeki her nevi spor işlerine, esnaf teşkilâtına, geçit resimlerindeki şekil, ciddiyet ve külfetlere, küçük sanatlara folklorumuza hulâsa bütün millî ve içtimaî hususiyetlerimize temas etmektedir..

Ben bu ufak etüdümle şunu öğrendim ki (Osmanlı düğünleri) diye çok mühim bir eser yazılabilir ve yazılmalıdır. Beni tanıyanlar bilir ki İbrahim paşa sarayı davasının hatırı için böyle bir etüd yapmak mecburiyetinde kaldım ve yalnız bu sarayda yapılan düğünlerden tesadüf edebildiklerimi yazıyorum. Halbuki bu düğünleri daha salâhiyetli kalemler tam ve mütekâmil bir eser halinde yazdığı zaman eksiklerimi tamamlayacaktır. İşte şu naçiz yazılarım o beklenen mühim eserin öncüsü olsun..

***

Şehzade Mehmed'in sünnet düğünü için yapılan bir sene hazırlık sonunda bu düğünü idare edecekler için bir memur kadrosu yapılmıştı, bu kadroda vazifeler şöyle tevzi edilmişti:

1 — **Sur-ı Hümayun emini:** Matbahı âmire emini Kara Bali bey (düğünün muhasebecisi ve her nevi malî mes'ulü)

2 — **Düğün nazırı:** Eski nişancı Hamza Paşa (düğünün programa göre sevk ve idaresine memur)

3 — **Düğüncübaşı:** Rumeli Beylerbeyi İbrahim Paşa (düğünde intizamın temini, zabıta işlerine memur)

4 — **Mimarbaşı:** Kılıç Ali Paşa (düğün sahasında icabeden tribünler, kuleler. ve her nevi muvakkat inşaatın sür'at ve intizamla yapılması için)

5 — **Tertipçi başı:** Ferhat Paşa: Sokullu'nun damadı.

6 — **Muhafız kumandanı:** Yeniçeri ağası Ferhat ağa (Yeniçeri, sipahi ve sair askerî kuvvetlerin inzibatına memur)

Düğünde vazife verilmiş büyük memurlardan tesadüf edebildiğim yalnız bunlar ise de daha başkalarının da bulunmuş olduğu tahmin edilebilir ki, bu büyük memurların nezareti altın olmak üzere düğünde her gün yüzlerce memur asker ve amele çalıştırılmıştır. düğün sahası olan saray avlularını v At meydanını kirleten yemek dökünt lerini, tabak kırıklarını ve sair süprü tüleri temizlemek için tersanede bu nan esirlerden her sabah çıkarılan yüz kişi çalıştırılıyor ve meydanın sula ması için elli adet saka istihdam edi yordu. Hele bu sakaların vazifeleri ya nız yerleri sulamaktan ibaret değild bunlar meşinden tuhaf elbiseler giy olup boyunlarında da içi su dolu m şinden kırbalar asılı ve bu kırbal da küçük hortumlar takılı idi. Vazifele hem yerleri sulamak hem de düğünc sırayı ve intizamı bozanların üzerine sıkarak intizamı temin etmekti. Fa halka sert ve kalb kırıcı bir tavır termeyip bilâkis işi tatlısına bağla

152

soytarılık etmek ve ıslananları gül-
rmek mecburiyetinde idiler.. [1]

İbrahim paşa sarayında bu düğün münasebetile yapılan tamirat ve esaslı ilâveler

At meydanı sarayının şimal cep-
esinde yani Mehterhane tarafında iki
atlı bir kısım vardı ki geçen sene bu-
da hapishane diye yıkılanlar ara-
ında mahvolmuştur.

İnşa ve teknik hususiyetlerine
ayanarak Sinan yapısıdır diye muh-
if neşriyat yaptığım halde gözü kı-
lara kabul ettiremediğim bu kısmın
e şu düğün münasebetile Sinan ta-
ından ilâve edilmiş olduğunu Selâ-
i tarihinden öğreniyoruz. Geçen
ıe yıktırılan ve plânını yapmış ol-
um bu kısmı evvelâ ben tarif ede-
n :

(75.00) metre uzunluğunda o-
sarayın şimal cephesinde bütün
he imtidadınca olmak üzere (9.00)
re eninde iki katlı bir kısım ilâve
ilmişti, alt katında geniş geniş oda-
vardı, bu odalardan birisi Müslü-
an mahkûmlara câmi diğeri Hristi-
mahkûmlara kilise, bir üçüncüsü
Yahudilere ibadethane ittihaz edil-
ti.. Bu alt katın meydana müteve-
tarafı geniş bir kemerle meydana
akan bir veranda halinde idi ki da-
sonradan bunun kemeri örülerek
küçük pencere takılmış ve bura-
a hapishane için matbaa ittihaz
dilmişti.

Bu kısmın üst katına Mehterhane
ılusundan bir haricî merdivenle çıkı-
yor ve burada da geniş ve uzun bir
divanhane bulunuyordu ki uzunlu-
(33,00) metre olup bu da anfi tar-
ında yine enine gelen cephesi açık
r kemer halinde meydana bakıyor-
ı. Bunun da sonradan kemeri örü-
k bir kapı takılmış ve burası da
ahkûm kovuşu ittihaz edilmişti.

Mimar Sinanın yaptığı vâsi tami-
arasında ilâve ve tevsien yapmış
duğunu iddia etmiş olduğum bu sa-
un üzeri zarif ve muhteşem bir
kpare tonoz ile örtülmüştü ki düğü-
icrası tarihi (1582) olduğuna gö-
burası da Sinanın ölümünden beş
tı sene evvele tesadüf ediyor. Düğün
akkında Selânikinin verdiği malû-
ttan telhisen şimdi şu satırları oku-
m: (İbrahim paşa sarayı tecdit su-
nde tamir ile At meydanına açılan
apının yerine bir âlâ köşk yapıldı ve
arayın köşesinden buna bir kapı açıl-
Mehterhanede erkân ve âyânı dev-
let için tulânî tabakat üzere doksan beş
zira bir divanhane inşa olunarak ze-
min katı Hıristiyan elçilerine tahsis
edildi..) diyor.

Selâniki'nin köşeden açıldığını
haber verdiği kapı: Bugünkü kapının
şimal tarafında ve hemen yanı başın-
da görülmekte olan tek sütun üzerin-
de küçük bir kubbe ile örtülü yerdeki
kapıdır, tulânî (tabakat üzere) dediği
divanhaneler yani salonlar ise birkaç
satır yukarıda üstte (33) metre tu-
lünde ve altta daha kısa olmak üzere
tarif ettiğim salonlardır. Ve Selânikî-
nin (95) zira diye verdiği ölçü de
mahfuz plânımdaki (75.00) metreye
mutabık gelmektedir ki resmimiz yık-
tırılan bu kısmın üst kattaki salonu
mahkûm koğuşu iken çekilmiştir.

Sarayda ve Atmeydanında düğün için yapılan muvakkat tesisat ve inşaat

Evvelâ padişah ile veliaht ve sul-
tanlar için İbrahim paşa sarayının av-
lusunda bir takım köşkler ve üstü
örtülü karargâhlar yapılmıştı (2).

Meydanda davetliler ve halkın
rahatça düğün şenliklerini seyredebil-
mesi için vâsi tesisat yapılmıştır, tımar-
hanenin (3) bulunduğu yukarı tarafta
tahtalarla yüz adımlık bir murabba
dahilinde düğünde yenecek şeyleri ha-
zırlamak üzere mutbah tesisatı yapıl-
mıştır.

Sarayın alt tarafında ve yine o
hizada bir bina vardı ki altı kadem
irtifaında olan temeli (yani sokl kısmı.. sç) taştan ve bunun üstünde bu-
lunan üç katı ahşaptan yapılmıştı (4)
Birinci kat ecnebi elçilere, ikinci kat
Erderun ve Birun ağalarına, üçüncü
kat ise beylerbeyleri ile vezirlere tah-
sis edildi, bu binaya yeniden ilâve edil-
mek üzere on iki kadem uzunluk ve
yedi kadem yüksekliğinde (5) bir ga-
leri daha inşa edilerek burası da kap-
tan paşa ile sair denizcilere tahsis
edildi.

İbrahim paşa sarayının karşısın-
daki veziriâzam Ahmet paşa sarayının
bulunduğu yerde (ki buraya on yedin-
ci asırda Sultanahmet camii yapılmış-
tır) saray muzikası ve düğün nahille-
rinin teşhir ve muhafazası için yer ay-
rılmıştı.

Aşağıda ve yine o tarafta İran
elçisi için bir tribün yapılarak tavanı-
na birkaç yüz mumlu bir avize asıl-
mıştı, İran elçisinin civarında Fransız
elçisi için de bir tribün yapılmıştı ki
Kaptan Paşanın karargâhı bundan
sonra geliyordu, bunun karşısında da
şerbet ve sair ferahlık verici içkilerin
hazırlanması için büyük bir çadır ku-
rulmuştu.

Meydan ortalarına doğru iki di-
rek dikilerek, biri kırmızıya boyanmış
öteki de zeytin yağı cilâsı yapılmıştı
tepesine geniş bir daire şeklinde bir
çenber yerleştirilmişti ki, bu çenbere
yüzlerce fener asılı idi, geceleri hususî
tertibat ile inip kalkan bu çenberdeki
fenerler yakılırdı, meydanı lâyıkile ay-
dınlatmak için münasip yerlere daha
yüz tane büyük fanus (fener) asılmış-
tı..

Y. Mimar
S. ÇETİNTAŞ

---

[1] Zamanımızda Avrupa ve Amerikada nümayiş vesair can sıkıcı toplantılarda halka karşı kullanılmakta olan bu su sıkma usulünün eskiden Türklerde daha zarif bir tarzda mevcut olduğunu öğreniyoruz.

(2) Bu köşkler ve karargâhların divanhane avlusunda ve şimdiki yabancı askerlik şubesinin işgal etmekte olduğu barakaların bulunduğu sed üstünde yapılmış olduğu anlaşılıyor.

(3) Tarihin verdiği bu haberden Mehterhane kısmının yüz sene evvel tımarhane olarak da kullanılmış olduğunu öğreniyoruz ki bu kısım yıktırılan hapishane koğuşları idi ve sarayla bir münasebeti yoktu.

(4) Tarihin tarifine göre bugün mevcut olmıyan bu binanın sarayın altı zira ölçüye uygun olan sokl kısmı ile hemâhenk olmak üzere daha aşağılarda ve Çukurçeşmeden sonra ve sarayın cephe hattı üzerinde yapılmış bir bina olduğu anlaşılıyor..

(5) Bu ölçüye göre bu galerinin meydanı görebilecek bir irtifada olmak üzere geçen makalede neşrettiğimiz minyatürde görülen tribünlerin benzeri bir tribün olduğu anlaşılır.

Varlık sayı: 0,22 Kasım-Aralık 1961

Ölü Fırınları ve Kül mezarları

Yazan : Anatomi Profesörü
Zeki ZEREN

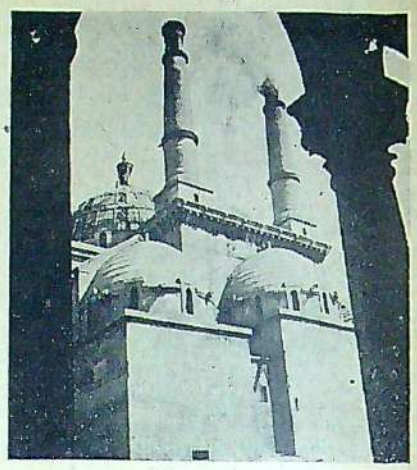

Paristeki ölü fırını (Krematoryum)

Sabahları, Adalardan, Kadıköyünden İstanbula inenler, mavi yüzlü Marmaranın bir gün şurasında, başka bir gün burasında birbiri ardınca katar yapan çöp mavnaları arkasındaki gri helezonlar etrafında, yüzlerce martının uçuştuğuna ve birçoklarının karnını doyurduktan sonra, deniz üstünü mineler gibi serpilerek gagalarile keyifli keyifli kaşındıklarına, yıkandıklarına rastlamışlardır. Bir taraftan şehrin çöp mavnalarile denizimizin martılarına istemeye istemeye sunduğu bu gündelik ziyafeti, diğer taraftan büyük camilerin yakınlarında ve bilhassa yolumun üzerindeki Süleymaniye civarında, güvercinlere yem satan, çoğu kör fıkaraların tablaları etrafını gözleyen ve tablaya yaklaşan birini görür görmez civardaki deliklerden, kovuklardan çıkarak yemi serpecek şahsın önüne üşüşüveren besli güvercinlere bu gibi adaklılar tarafından atılan kap kap yemi düşünerek; İstanbulumuzun, ehli olmadıkları ve etleri gıdalarımız arasına girmediği halde çalışmadan karınlarını doyuran bu iki cins hayvanını, başka hemcinslerinin yaşama şartlarile mukayese eder ve bunları insanlar gibi, hayvanların, kısım kısım talililerine, cins cins mirasyedilerine, az çalışıp çok kazananlarına misal olarak alırdım.

Cedlerinden gelen tâli'le doğan bu hayvanların da ikbalini, zamanın bir gün söndüreceğinden korkulabilirdi; bir gün çöpler denize dökülüceğine yakılacak, kuş yemleri pahalılaşacak, işlerin adaklarla değil gayretle yürütüldüğü bir devirde, insanların, cemiyetlerin yardıma muhtaç tarafları dururken böyle serâzât hayvanlara sadakanın boşluğu herkesçe anlaşıldıktan sonra ne yem serpen, ne de serptiren bulunacak, bu tayınlı, tenbel hayvanlara da çalışmak, aramak, bulmak düşecek, onlar da bütün yaşayanların gittikleri yola gidecekler: Yaşamak için çalışmak.

Epey zamandır çöp mavnaları yok; martıları da eskisi gibi mütekâsif bir halde görmüyordum. Kendi kendime «Galiba, bizim martılar da, asırlardanberi cedlerinin bile hatırlarına getirmedikleri maişet derdine nihayet düştüler; herhalde İstanbulda projesi hazırlandığı söylenen çöp fırınları işlemeye başlamış olsa gerek» diye düşündüm.

Geçenlerde gazetelerden öğrendim ki bu hususta koordinasyon heyeti kararı çıkmış, bu fırınlar bu sene yapılacakmış. Yalnız belediyenin çöp işlerile uğraşan dairesi şimdilik çöp mavnalarının eskiden yapıldığı gibi deniz kenarına yakın yerlere değil; Marmara ortalarına dökülmesini temin etmiş, ben de ondan dolayı çöp mavnalarının arkasında sürüklediği martı sürüsünü çoktanberi göremiyormuşum.

İstanbul denizinin bu tayınlı ve besli martılarını mirasyedilikten ergeç uzaklaştıracak olan çöp fırınları, bana bu gün birçok büyük şehirlerde bulunan ve insan kadavralarını yakarak külünü saklattıran «ölü fırınları» ile küllerinin bulundukları «kül mezarlıkları» nı ve bunların en büyüklerinden biri olan Paris Père Lachaise mezarlığı içindeki fırınla mezarlığı hatırlattı.

Yer altındaki kül mezarlarının bulunduğu koridorlardan biri

Bugünkü büyük harbin başlangıcından biraz önce; 1939 haziranının sıcak bir gününde Paris'in, insana özenilerek bakılan muntazam, büyük bir park hissini veren en geniş ve en şirin mezarlığı Père Lachaise'le içindeki ölü fırınını ve kül mezarlığını görmek istemiştim.

Ayrı ayrı isimler verilen caddeleri, ...ları, sokaklarıyla bu mezarlık içindek... elimdeki kılavuza bağlı plânla bulm... güçlük çekmedim. Yollarda gardiyan elb... harp malûllerine ve portatif kaplarla ç... lerine su taşıyan kadın ve çocuklarla k... laşıyordum. Serin, her tarafı yeşil büyük park içinde geziyor gibi krematoryuma d... ru ilerlerken, sağda, solda dizili mermer ya renk renk granit ve porfirden mezar ... larile chapelle (şapel) denilen, kapılı, p... cereli küçük bir oda şeklinde ve içerisi simler, vazolar, çiçeklerle süslü, her biri kilise köşesini andıran mezar odalarına r... lamakta idim. Asıl dikkatimi çeken; bu zar odalarının kapılarının kilitli olmayışı

Elimdeki plân, yolumun üzerinde b... âşina mezarı gösteriyordu: Anatomi ve ... yoloji âlimi Bichat, cerrah Nelaton, me... trajediyen Sarah Bernhard, anatomist B... lard ile oğlu, Carmen bestekârı George B... Dikkat ettim; bunlar ve bunlar gibi m... birçoklarının kitabeleri altında, mezarla... yaptıranların kadirşinaslıklarının delili rak «talebeleri, meslekdaşları, dostları ailesi» yazılı idi.

Krematoryumu gördüğüm zaman b... sından duman çıkıyordu. Yol üzerinde ran, mallarını mezarlık yolunun bir ...fına yaymış bir çiçekçi kadına sordum:

— Bonjur madam, acaba krematory... gezebilir miyim?

Kadın beni yukarıdan aşağıya süzdü ve yabancı olduğuma hükmettikten sonra vap verdi :

— Şimdi zannetmiyorum Mösyö, m... sim var, yarım saat sonra belki.

Merasimi görmek arzusile binaya d... ilerliyorum. Bacadan duman artık çıkmı... du. Kapıdaki cenaze arabası demin ... dumanın yeni gelen bir faninin cesedir olduğunu gösteriyordu.

Kolumboryumun kapısına geldiğim... man şapkamı çıkararak içeri girmekten ...dimi alamadım. Geniş bir salondayım,

154

ye son vazifelerini yapmak isteyenlerin oturmasına mahsus sıralar ve iskemleler var. Her halde burası merasim salonu olacaktı. Koca salonda bir düzüne insan yoktu, anladım ki, nihayet dinlenmeğe kavuşan cesedini de rahat bıraktırmayarak kül yaptıran fânî, arkasından eseflenenleri ve ölümünden dolayı zahmete girecekleri bol bir adam değil.

Salonun ön duvarı büyük bir siyah perde ile bölünmüştü; bu perdenin altında içine bir tabut sığabilecek, üzeri çiçekli fayanstan şık bir fırın vardı. Bu siyah perde, fırını ikiye ayırıyordu; bir tarafı bekleme salonunda kalıyordu, bu tarafta fırının iki kapaklı bir ağzı vardı ki tabut buradan sokuluyordu. Siyah perdenin göstermediği, fırının öbür ağzı, öbür tarafta kalıyordu.

Salondan girdiğim zaman beyaz renkte küçük bir kutu fırından çıkarılarak üzeri siyah örtüyle kapandıktan sonra bir sedye üzerine konuyordu. İki gardiyan bu sedyeyi yavaş yavaş dışarı çıkardılar. Sedye arkasından, biri kız, öbürü oğlan, iki yetişmiş gencin kollarında gözleri ağlamaktan şiş, perişan tavırlı eliilik bir erkek, bunların arkasında da erkek, kadın yedi, sekiz kişi, kadınlar siyahlar içinde, erkeklerin hiçbiriyle ölü hatırı için elbise değişikliği yok (erkeklerin kıyafetleri, merasim elbisesi gülfesine maddî imkân bulamadıklarını gösteriyordu), yalnız, erkeklerden birinin elinde küçük bir buket vardı.

Basit ve mütevazi bir cenaze merasimi. Bu küçük kalabalığı takip ediyorum; üzerimde bir hafiflik var, şu anda mesut insanlar arasında olduğunu anlayan fânilerdenim, şükrediyorum ki bugün bu kalabalığın ne önündekine ne de arkadakilerine benzememekteyim. Bir gün, yerlerimizi arkadakilerle değiştirmek veya öndekine benzemek mukadder olduktan sonra hayat; telâşa, sinirlenmeğe, hırsa, doyulmaz, sonsuz emller için yersiz üzüntülere değer mi?

Bu sade cenaze töreni, kapısı üstünde Columbarium yazılı bir yeraltı dehlizinin önünde durdu. Gardiyanlardan biri siyah örtüsü le birlikte kutuyu aldı, yavaş yavaş kapıdan geçerek dehlizde ilerledi, arkadakilerle birlikte ben de onları takip ediyorum; bunlar arasında yaşlı bir kadın vestibülün rutubetli serinliğinden ürktü, ihtiyaten getirdiği pardösüsünü giydi; ölü ile beraber ölünmez ya..

Mahzenlere mahsus ürpertici serinlik, rutubetli bir hava, geniş ve uzun, birbirlerile sağlı sollu birleşen birok dehlizler. Hikâyelerini dinlediğimiz, resimlerini gördüğümüz firavun piramitlerinin labirentlerinden bu dolambaçlı vestibüllerin farkı şu: Kuvvetli elektrik ziyalarile her köşe pırıl pırıl, bütün duvarlar sağlı sollu, üzerinde kısa cümleli kitabeler yazılı mermer veya cam plâkalarla kaplı, her plâkanın yanında bir küçük vazo içinde bir veya birkaç çiçek (herhalde küçük bir buket bile denemez). Bu halile, sıra sıra plâkalar ve çiçek vazoları arasından geçerken, insan, yer altında bir çiçek sergisini ziyaret ediyorum zannediyor.

Nihayet bir köşede duruldu, duvarda evvelce hazırlanan kovuğa, urne (ürn) denen kutu kondu, orada bunun için bekleyen bir duvarcı kutu konduktan sonra bu boşluğu sıvadı. Merasimin başından sonuna kadar ne bir papaz, ne bir dua.

Merasim bitmiştir, plâka konmamıştır, her halde sonra hazırlattırılacak ve konacak. Ölünün sahipleri ellerinde birer mendil, gözyaşlarını silerek ve başları ezik konuşmadan sessizce yavaş yavaş vestibülden dönüyorlar.

En geride kalan gardiyana soruyorum:

— Kolumbaryumun hepsi bu mu?

— Bu, yer altında olan yenisidir, eskisi krematuvar etrafında, orada yer kalmadığı için, bu koridorlar sonradan yapıldı, bu gidişle bunlara daha çok ilâveler yapılacak.

— Krematuvarı gezebilir miyim?

— İçeriye müracaat ediniz.

Nasihat

Baharda ateş gülleri
Güldürme bülbül, güldürme.
Sesinle boş gönülleri
Doldurma bülbül, doldurma.

Güzel, tatlı, baygın koksa,
Her ne kadar seni çekse,
Sana seslenen çiçekse;
Aldırma bülbül, aldırma.

Delidir sevda yelleri,
Hiç bekleme boş yolları,
Ne kendini, ne gülleri
Soldurma bülbül, soldurma.

Sevenin yüzü gülmüyor,
Sevginin sonu gelmiyor,
Bunu kalbin hiç bilmiyor;
Bildirme bülbül, bildirme..

Emin ÜLGENER

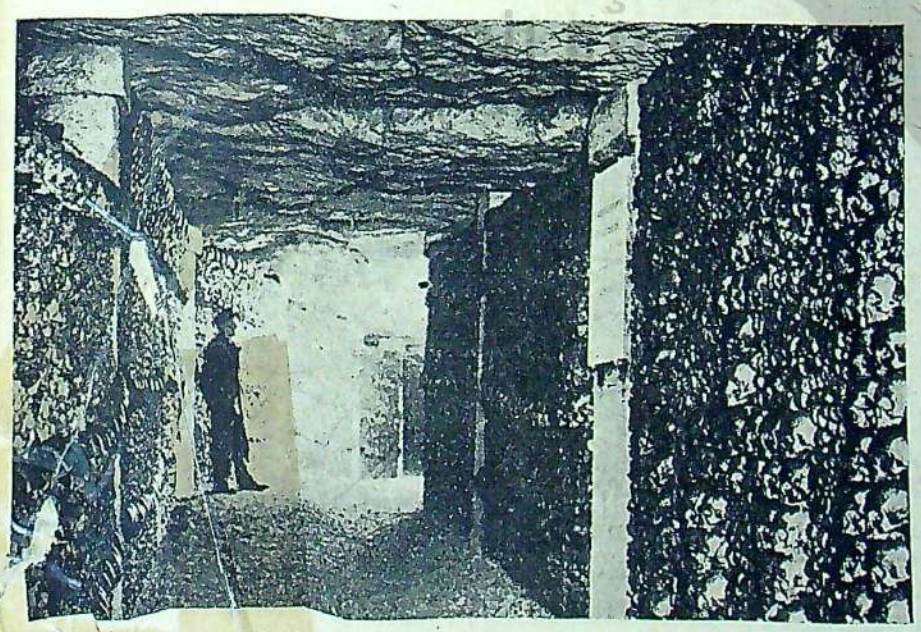

Paris katakombunun galerilerinden biri. (Duvardaki tezyinat toprak altından çıkarılan kemiklerden yapılmıştır.)

MİLLİYETÇİ

HİKAYE

AYI

Yazan : Kadri Gökalp

Değirmenin önü bugün tenha, âdeta ıssızdı. Dolu çuvallarla duran arabalar önünde soluyarak yemlerini yiyen öküzler, ikide bir yere yuvarlanıp anıran eşekler, arabalar altında eşinen tavuklar, biraz ileride, çakılı kazığa, bağlı kısrağa sokulmak için tepinen, kişniyen atlar yoktu. Şimdi onların yerinde bıraktıkları gübre olmuş samanlar, otlar, mısır koçanları duruyor, üzerlerinde bir sürü kuş küçük tırnaklariyle eşinerek yiyecek birkaç buğday tanesi arıyorlardı.

Etraf, o kadar sessiz ki; insan farkında olmıyarak esrarlı bir iş âlemine dalıyor, bir çok maceraları kahramanca atlatarak son bir mani karşısına geliyor; içinde, üzerine atılmak için, zırhlı, uzun mızraklı askerlerin gizlendiği muazzam harabe, değirmen.

Dili olmıyan değirmen insanlara, asırlara şahit olduğunu anlatmak için çok kolay bir usul bulmuş; onlara yıkık, örümcek bağlı duvarlarını, tahtaları çürümüş çatılarını gösteriyor. Fakat bu duvarlara insanlardansa her gün önüne toplanan yüzlerce hayvan daha çok bakıyor.

Biraz sonra, saçlarına ak düşen ihtiyar kadınlar gibi, beyazlaşan kapıları, hafif bir gıcırtıyla ardına kadar açıldı. Kırk elli yaşlarında topal bir adam güneşin ilk ışıkları karşısında tembelce gerindi, esnedi ve içeri girerek seslendi:

— Yakup uyan..

— ?...

— Kalk ulan ayıı.

Değirmenin kenarında dolu çuvallar üzerinde yatan bir genç kıpırdandı.

— Geliyorum.

Kuvvetli, dinç, pehlivan gibi bir çocuktu. Ona Ayı ismini takan belki de alay olsun diye yapmıştı fakat isabet ettirmişti. Söyle göğsünü öne verip, kollarını hafifçe kabartıp öyle bir duruşu vardı ki, ayı olmak için burnunda halkası noksandı.

O, bir yanaşmaydı. Çok küçük yaşta anne ve babasını kaybederek dayısı Şabanın yanında büyüdü. Onları anne ve baba gibi bildi. Zaten küçük bir bebekken öksüz kaldığından dayısı ve yengesi Ayşe onu benimsemişler, kendi öz evlâtları gibi büyütmüşlerdi. Öksüz olduğunu hissettirmemek için büyük gayret sarfettiler. Bütün yaramazlıklarına rağmen onu dövmediler. Diğer çocuklardan aşağı kalmaması için iyi giydirdiler. Fakat Yakup oldukça yaramazdı. Yeni elbiselerini giydi mi soluğu derede alır, oradan sineklerden kurtulmak için çamurlanan bir manda gibi dönerdi. Onun bütün kahırlarını yengesi çekti. Dövmedi, nasihat verdi, okşadı sevdi. Her gün çamurlarını yıkadı. Artık öyle bir hale geldi ki eline çamur bir bebek verseler bunu yıkayıp altından mavi gözlü, küçük, sarışın bir çocuğun çıkacağını zannediyordu. Biraz daha büyüsün uslanır dediler. Fakat Yakup büyüyünce büsbütün yaramaz oldu. Bu sefer elbiselerini çamurlamıyor; bahçeliklere elma çalmağa gidiyordu. Orada kendisini kovalıyan bekçiye tutulmamak için koşarken ceketin, pantalonun bir kısmını çalılara takılı bırakıyordu. Bu sebeple köyde üstü başı yamadan görünmez bir halde gezdi. Onu bu perişan vaziyetinden kurtarmak için dayısı Şabanın dediği gibi «Demirden bir elbise» lâzımdı.

Delikanlılık çağına geldiğinde de perişanlıktan kurtulamadı. Delilikten vazgeçti; ne çamurlara yattı, ne de bahçelerden meyva çaldı. Uslanıyor diye sevinirlerken pehlivanlığa merak verdi. Köy kenarında akşam üzerleri yapılan güreşlere devam etti. Önüne çıkanı prasa gibi bir yana attı. Akranlarının hepsini yendi. Yalnız kıspeti yoktu. Bu vazifeyi de paçaları bağlanan pantalon gördü. Fakat onun zorlu pazuları altında ezilen rakipleri tutunacak başka yer bulamayıp paçalarına yapıştılar. O çekti, onlar bırakmadı, o çekti onlar bırakmadı, neticede pantalon «cart» diye yırtıldı.

Tam yirmi yaşına kadar böyle gezdi. Ondan sonra değirmencinin verdiği tulumu giyerek yama ve yırtıklardan kurtuldu. Evvelâ bu kıyafet altında yabancı gibi durdu. Gözler buna alıştı fakat ağızlar eski âdetlerinden vazgeçmedi. O, köyün ağzında daima ayı Yakup olarak kaldı. Bazıları büyüdüğünü görerek ayı demediler hattâ birkaçının dili Yakup efendi demek gayretini de gösterdi. Bunlar ya ihtiyarlar, yahut ta Yakubun borusunun öttüğü değirmende nöbet bekliyen köylülerdi. Ekseriyet yine eski usulle devam etti. Bilhassa beraber çalıştıkları topal Veli... O, hiç bir gün ağzını uydurup ta Yakup diyemedi.

Değirmen taşlarını tamir ediyorlardı. İkisi de bir taş önüne oturmuş, durmadan vurdukları çekiçlerle boş değirmende inliyen bir musiki hasıl ediyor, bunun hazin nağmelerine dalarak oldukları yerde uyukluyorlardı. Bir haftadanberi hep böyle oldukları yerde pinekliediler. Çarkları döndüren kayış kopmuş, yerine koyacak yenisini bulamıyorlardı. Bunu daha bir iki sene evvel değiştirmek lâzımdı, fakat değirmen sahibi Ömer ağa biraz para gözlü «Sürün gitsin koparsa tamir ederiz» demişti. Dediğini de y Kayış koptu, tamir ettiler, koptu, di neticede öyle bir hale geldi ki artık daha koparsa tamiri imkânsızdı. Kayışı zerine son saatlerini yaşıyan bir insan bi titrediler fakat bekledikleri başlarına di. Değirmen bir arı kovanı gibi dolu birden makine gittikçe ağırlaşan «çaf, larla durdu, arı gibi vızlıyan taşlar hır rak son nefeslerini verdiler. Kayış kopı tu. Onu tamire uğraştılar fakat beyh Birdenbire çöken sessizliğin tesiriyle uyuk maktan başka bir şey yapamadılar.

Değirmene gidenler bilirler. Makin işlerken gürültü çoktur. İki adım ötedeki konuşmak için sesin bütün kuvvetiyle ğırmak lâzım. Durdular mı da tam ak öyle bir sessizlik peyda olur ki sesini kinalar işlediği zamana göre ayar konuşacak olursa bu kadar kuvvetli s kendisinden nasıl çıktığına hayret eder. zaman diğerleri sukûtu bozmıyacak hafif rıltılarla konuşurlar. Odanın havası ağı r, adaleler uyuşur, göz kapakları titrer, turanlar, konuşanların birer ninni gibi yulan seslerini dinliyerek sızmış sarh gibi dolu çuvallar üzerine uzanırlar.

Şimdi de ayni vaziyette idiler. Bira vel uykudan kalktıkları halde yine g paklarını güçlükle oynatıyorlardı. Aç için birer sigara yaktılar fakat nafile. C bu dalgın vaziyetlerinden Ömer ağa uy dırdı.

— Hayrola işe erken başlamışsınız.

Ağa bugün ihtimal yine ava gidecek, güveyi gibi süslenmişti. Elindeki küçük pasını kilot pantalonlarına vurarak şal başladı:

— Yahu fazla yoruluyorsunuz.

O, her ava gideceği zaman böyle olurdu. Bu âdetini iyi bilen topal Veli saka kaçırmadı.

— Patron, düğüne salı günü başlay mı?

Veli, patronunun güzel kızı ile altı lundan birini evlendiriyordu. Gerçi çocu güveyisi giriyordu ama bu da uzun sürm Ömer ağa ile karısı yaşlarını başlarına mışlardı. Kısa bir zaman sonra mevlâ kavuşacak, bütün mallar oğluna kalac Hattâ şimdi içinde çırak gibi çalıştığ d men bile. Ömer ağayı damat almak için delikanlı içten yanmış, çoğu aileleriyle i istetmişlerdi. Fakat bunların hepsi redde di. Çünkü farkında olmıyarak zeli bir luluk, çalışkanlık müsabakasına girmişle

136

Subaylara, muallimlere, mekteplilere

Ucuz abone!

Çınaraltı Türk gençliği için çıkıyor: Onların millî duygularına. millî heyecanlarına, millî rüyalarına cevap vermek için!..

Bu güzel, bu mutlu gayeye varmak için, mecmuamızın çok okunması, kolay okunması, ucuz okunması lâzım! Bu düşünce ile (Çınaraltı) yı, subaylara, muallimlere, talebelere, kâr etmeden vermeği kararlaştırdık

Üç aylık abone (1) liradır!

Çınaraltı idaresine bir lira gönderen her subaya, her muallime ve her üniversiteli, her liseliye, her mektepliye üç ay (ÇINARALTI) gönderilecektir.

Kitabınızı

ARIF BOLAT

KİTABEVİNDEN

ınız. Bütün kitapları bulabileceniz gibi, Ankara neşriyatının, Avpa modalarının ve sair mecmuaın da Babıâlide yegâne satış ridir.

ÇINARALTI'nın

çmiş sayılarını oradan tedarik ebilirsiniz.

Gazetelere ilân kabul eder.

Ankara caddesi 89 — İstanbul

RADYOLİN

İLE SABAH, ÖĞLE VE AKŞAM

Her yemekten sonra günde üç defa muntazaman dişlerinizi fırçalayınız.

Mutlaka kazanacaksınız!

Millî piyango, netice itibarile daima kazançtır!

BİR MİLLÎ PİYANGO

bileti almakla, mutlaka kazanacaksınız. Bu kazanç, şahsî olmasa da millîdir. Cebinize girmeyen ikramiye, iki çelik kanat olup göklerde sizi koruyacaktır.

Millî piyangoyu hiç bir ay kaçırmayınız!

MİLLİYETÇİ DERGİLER